

çainer, el llest i concentrat polsar de l'afinador de guitarras. *Temprament*, més antic que *tremplement*, aquell molt en el sentit de 'restricció condicionant': «qui contracta nulla cosa estranya contra volentat del senyor, de qui la cosa és, furt fa e ladronici — però ab aquest *temprament*: si-u fa ab cor e ab volentat d'emblar o de retenir la cosa», *CostTort.* (Ol., p. 158); cosa que facilitava el pas a la negociació i donà lloc al sentit de 'transacció': «que en lo fet de Malorches sia la u dels *tempraments*, lo mellor que aver-ne poran», doc. de cancelleria reial, a. 1295 (Finke, *Acta Ar.* III, 43).

En la variant sàvia moderna, *temperament* [Dicc. Torra, 1647] ha predominat, partint de la idea de equilibri de forces vitals, el sentit biològic i psicològic: «algun bé devia haver-li fet el bany, tonizant l'ardència de son *temperament* sanguini», MrnVayreda (*Puny.*, VIII, 145 (116)); *temperamental* [*DFa.*, no *DOrt.*]. *Temperatura* [Lab. 1840]. *Temperar*, no s'estengué sinó lentament: encara a mj. S. xv en la *Doctrina Moral* mallorquina d'En Pacs: «Moltes vegades lo diable se lexa de fer mal per pahor de Déu — e lo mal cristià, irós, no se'n lexa per pahor, ni per amor a inclinar-se a pietat e paciència: *tempra* la ira!» *Temperat* és ja la forma que Lacav. avantposa; en un sentit material ha fet poc camí en català (on no el preferim pas a *tebi*, a la manera dels castellans), i ho sentim més en terra rossellonesa que en el Princ. (una de les fonts de Salses «és pas freda ni calda: és *àiga temprada*», El Barcarès, 1960, ço que fins a tal extensió encara em sembla acceptable en l'ús comú, i fins acceptat).

És, però, sobretot, amb abast moral o ideal, que aquests mots s'usen, i ja des de sempre. 'Transigència, equilibri': «ha Déus creada *temprança* entre dos tèmens», o en l'acció moderada: «de les 6 virtuts --- entre nós ha neguna dona qui haja fet null falliment contra *temprança*» vol saber l'abadessa (*Blanq.* I, 190.3, 189.14); tanmateix també *tr-* en text lullian: «fortitudo ajudà a la justícia, e *temprança* a la saviesa» (*Merav.*, *NCl.* II, 12); (glotonia) «lo qual contrari és *trempança*» (*Do. Pu.*, Gili, 146.25); que era la forma preferida en la Mallorca quatrecentista: «E-l hom glot, ab ventraple, sospira e penet-se --- e no-s castiga?; e com glotonia plora, *trempança* riu!» (*Doctr.* d'En Pacs).

La gent solemne, però, seguí preferint la pron. etim. *Temprança* escrivia en el 3.^r quart del S. xiv el rei Cerimoniós (*St. Jordi e Cavalleria*, *CoDoACA* VI, 37.5f.); «Polònio venia --- vestit de vestedures --- desonestes --- Sòcrates --- a tractar de la *temprança* --- con los hòmens devien anar vestits ---» (c. 1400, més cita entre els cpr. de RÒS); i és encara *temprança* en Busa-N. Però la forma cultista aquí ja s'estava obrint pas, almenys en el camp doctrinal, des del tempe de Lull: «ço qui no és necessitat al cors --- és concordant ab gola, qui és contra *temperància*», *Blanq.* (*NCl.* I, 99.2). *Temperant* [Belv.]. *Temper.* *Temperadament* [Lacav.]. *Temperador*.

Més CULTISMES encara. *Atemperar* [-ar-se, Belv.]; *atemperat*, -adament [Belv.]; *atemperació*, *atempere-*

ment, -erant; però antigament s'usà la variant *atemprat*, particularment en termes de menjar i dietètica: «corses *atempratz* e caltz», A. d. Vilanova-Bsarriera, a. 1306 (*NCl.* II, 163.9), i parlant de l'*aigua-ros* (V. ací RÒS, cprts.) en una altra versió d'Arnau (*An. Sa. Tarr.* XXII, 8); «segons comú menjar e beure, cortès, *atemprat*», Eiximenis (*Do. Comp.*, *CoDoACA* XIII, 320.16); més rarament *atemp-*. «Lo jutge qui ha *atemprades* paraules, e ha *atempament* en la taula», Lull, i també amb metàtesi: «Sens alenar no-s porien *atempar* les compleccions» (*A. Sci.* I, 267; *Do. Pu.*, ed. 1906, 144). *Contemper*, d'on [Belv.] *contemperació*. *Obtemperar* [Labèrnia], ll. *obtemperare* 'sotmetre's, obeir'; *obtemperant* [Lab.], *obtemperància*.

Intemperat [Belv.]; *intemperància* [Belv.]; *intemperant* [Lab. 1888], *intemperadament*. *Intempèrie* [Belv.] 'estat desfermat de l'aire, del temps', prenent el sentit de 'manca de protecció' contra això, esdevingué també 'designació de la posició no protegida contra el sol o el fred'; encara que, pres del ll. *intempèries*, l'oposat *tempèrie* (ll. *temperies*) es prengué també en un sentit positiu [Lacav.; Lab., 1840] l'íntim contacte amb *tempestat*, *intempèrie* i *tempir*, tendí a prestar-li el sentit negatiu; no és ben bé el que diu Moll (*Gram. Hist. Cat.*, 165, en tot cas no pensem en «afèresis»).

Però no manca de raó En Moll en posar de relleu que el neologisme popular *temperi* és inseparable d'*int.*: el *DAG.* recull *temperi* 'maltempsada' a l'Alt Llobregat: «el *temperi* de neu y glaç que regnà tota la setmana»; a Borredà, poc més al S. 'tempestat', sentit que li donà Verdager («branqueja com un roure dins un *temperi*»); i després el sentit popular en cat. del NE. i el centre 'gresca, soroll, rebombori': «a la missa nova de tal calsa hi hagué un *temperi*» (*DAG.*); dit a manera de ponderació de torbacions en el tracte de la gent, el mot entra i tot en el bon ús literari: «Heus aquí com les més bones intencions poden produir ben desagradables *temperis*», Coromines (*Pigmalió*, XIII, p. 184); mentre que en el parlar popular de la Costa Brava encara el fan femení i amb el sentit d'"accés de mal humor": «un hom s'hi veu negat, i no té manera d'esbravar ses *tempèries* de sa persona», Ruyra (1903, *El Rem de Trenta-quatre=Pinya de R.* II, 57); també llgd. *temperi* «tempête; tapage» (Sauvages).

En tot cas, per una combinació de *TEMPÈRIES* 'estat del temps', i *INTEMPÈRIES*, sembla haver-se format en ll. vg. **TEMPÈRIUM*; que ha deixat descendència en diverses llengües romàniques; sempre, però, en el sentit de temps inclement, i particularment amb abundor de pluja. D'aquí el cat. *tempir*, pronunciat *tempís*. En l'article d'*AlcM* hem de desmentir: 1) que el mot s'usi a Bna. (mai sentit per mi ni els meus, ni ho confirma ningú); 2) que signifiqui 'estat del temps atmosfèric': una cosa i altra les dedueix d'un passatge hapax d'un llibre del barceloní Pons i Mass. (1917, obra senil, quasi pòstuma, d'articles arreflegats a última hora); 3) que s'usi com a adj. (*tot està tempir*) si fou frase real és pron. mal analitzada de *està a tempir*. No és